

1850 Små historiske klipp

Når jeg leter etter navn og slektsforhold i Stjørdalsboka, ser jeg små notater, hendelser som kunne ha gitt grunnlag for utbrodering gjennom ulike vinklinger til egenhendige og selvstendige kapitler. Jeg skal ta med noen her, helt uavhengig av hverandre og i en tilfeldig og ukronologisk rekkefølge.

Drukninger

At flere av kapitlene i mine bøker omhandler drukninger, er selvsagt ikke overraskende. Det som er overraskende, er at innen en og samme familie eller slekt kan være flere drukninger. Ref. *Stjørdalens krønike*, bind 9, side 139: *Til syvende og sist...* hvor sju personer innen samme slekt døde gjennom drukninger i løpet av en periode på 162 år. Her følger ett annet eksempel: Ola Olsen Våtlandsbekken, (f. 21. mai 1826 - d. 15. august 1908) bygsler i 1875 til seg gr.nr. 43 Nettet i Meråker. Den 6. oktober 1847 gifter han seg med Sigrid Johnsdr Skuggnesset fra Hegra, f. 12. mars 1820. De får tre barn: Ola, f. 1848, John, f. 1853 og Peder, f. 1861. Sistnevnte utvandrer til Amerika. Nr. 2. John, gifter seg med sitt søskenbarn Anne

Olsdtr Skuggnesset, niese til Johns mor Sigrid og datter av Randi nevnt til sluttet i avsnittet. Og så var det førstefødt Ola. Han drukner i Voldbekken om kvelden 2.dag jul 1882. Vedrørende hans mor, Sigrid - står det skrevet «....straks etter jul....», men det var visstnok den 23. januar 1904. Kanskje julen var en påkjønning/tung tid, med tanke på sin sønn som druknet? Uansett går hun om kvelden ut i elva ved Nasset og drukner, og forsvinner. Var det

gjort med vilje eller et ulykkestilfelle? Hun ble ikke funnet før lørdag 19. mars på østsiden av Langøra i Stjørdal. Det var fisker Peter Børresen som fant henne. Det er et bra stykke, på vinterstid fra Meråker til Langøra. En søster av Sigrid, het Randi, f. 1825. Hun ble i 1852 gift med Ole Johnsen Beitland. Han druknet i Tyldfossen den 7. september 1865.

Landstad salmebok

Under Nedre Stokkan (gr.nr. 99) i Stjørdal ble husmannsplass nr. 26 kalt for Trina Johansen sin plass, etter Trina Sofie Nielsdtr, f. 1827 i Skogn. Hun ble i 1855 gift med en «veskjøtt» (svenske handelsreisende) som het Anders Johansson, trolig senere normalisert til Johansen. Han ble født i Hellstad, Västergötland i Sverige i 1817. De ble nybyggere på Tilfredshed, br. nr. 10 under Øyan. De fikk seks barn, hvorpå flere dro til Amerika. Anders var uheldig innen spekulasjoner og mistet mer eller mindre alt. Det ble nok dårlige tider, og ekteparet fikk problemer med det finansielle. Trina henvendte seg derfor til en slektning om hjelp. Det var presten og salmedikteren Magnus Brostrup Landstad. De fleste som vokste opp i siste halvdel av forrige århundre, har nok holdt et godt tak om Landstads salmebok, sågar kanskje fått den utdelt ved konfirmasjon. Landstads reviderte salmebok ble autorisert til bruk ved den offentlige gudstjeneste i Norge ved de kongelige resolusjoner av 8. oktober 1920 og 15. februar 1924. Boken var Den norske kirkes offisielle salmebok helt frem til 1985. Trina ble bønnhørt, hjelpen kom og familien fikk seg nytt hus. Landstad hadde selv 14 barn, hvorav halvparten døde unge. Anders Johansen ble politibetjent i Stjørdal. Han døde i 1874, og Trina levde videre som enke frem til 1917.

M. B. Landstad (1802-1880)

Be Fader Vår

Så skal vi til Nordre Avelsgård i Hegra. Her møter vi Hågen Olsen Avelsgård (1742-1824). Han var en svært skrivefør mann, med fin håndskrift og ortografisk korrekt, slik skriftspråket var utformet den gangen. I N. Værnesbranden kom over en skrivebok som hadde tilhørt Hågen Avelsgård. Der har han i tidsperioden 1774-1784 med en del kristelig innhold både fra det gamle og det nye testamentet, likeledes om en sang av Dorothea Engelbrektsdtr. – Han skriver blant annet følgende: «Gud bevare alle og enhver fra den skadelige ildbrannen, men om i fall så dann skulle hendte, da skal man gå to ganger rundt ilden i solretningen, og med sammenlagte hender på sitt hode be Fader Vår tre ganger hver gang man går rundt». (Se side.....)

Forlovelse

På Øvre Østerås i Hegra rådet John Ivarsen Tømmerås grunnen fra 1794. Han ble først gift med Guru Olsdtr Tangvold, senere med Sigrid Johnsdtr Skolmli. John og Guru fikk en datter, døpt Sigrid 4. juni 1775. Hun igjen ble gift med John Hansen. Verken originalt eller noe spennende i det. Men det spesielle var at en Lars Spelen protesterte mot dette ekteskapet, da hans påstand var at han var forlovet med bruden Sigrid. Dette høres kanskje litt merkelig ut for oss i dag, men en må huske på at på 1700-tallet, med all nød, sykdom og død - var en forlovelse meget alvorlig og mest bindende juridisk. Stjørdalsboka forteller at partene ble

forlikte. Men Lars Spelen stevnet «tiltenkte svigerfar», altså John Ivarsen Tømmerås, for «ærerørige beskyldninger» (ærekrenkelser). Se for øvrig *Stjørdalens krønike*, bind 1, side 114 om en forlovelse i 1714.

Kvalt av et kjøttstykke

Lars Spelen, nevnt i avsnittet ovenfor, ble født på Spelen i Hegra i 1780, døde 1861. Han var sønn av Hågen Pedersen Brunnes som døde i 1814 da han ble kvalt av et kjøttstykke som satte seg fast i halsen. Lars Spelen ble i 1800 gift med Kari Buan, f. 1770. Hun var datter av Erik Johnsen Buan (1723-1814) og Marit Larsdtr (1724-1808). Erik Johnsen Buan ble først gift med Randi Pedersdtr Østerås den 18. juni 1752 (slektning i 3 ledd), men hun ble gravlagt allerede 1. september.

Det store froståret

Året 1812 ble ofte kalt «det store froståret», og fulgte etter blokaden og vedvarende politisk uro. Flere var utkommanderte og det satt mang ei «soldatenke» alene hjemme og strevde med å få endene til å møtes. Se blant annet *Stjørdalens krønike*, bind 18, side 42. Kornet frøs, og de måtte ut i skogen og «løype furu» og lage barkemjøl og barkebrød. En av disse kvinnene var Anne Jensdtr Hammerberg (1778-1839) på Skeisåsen på Langstein. Mannen var trolig på vaktjeneste ved svenskegrensen, og Anne tok ungene med ut i skogen «på jobb». Utpå vårparten i 1813 hadde hun samlet såpass mye barkemjøl at hun gikk utover fjellet til Skatval og byttet til seg reelt havremjøl. Hun var fornøyd etter å ha fått ekte vare i huset til seg og sine unger. Men lykken ble kortvarig, for allerede første kvelden kom det tyver og stjal alt mjølet. Kanskje lot hun seg narre, da hun så en av de utenfor vinduet, og trodde det var mannen sin, Jon Johnsen Risholt, som kom tilbake fra krigen. Hun ble ikke påpasselig nok, og plutselig var alt borte. Det var bare å starte på nytt igjen. Ut i skogen i lag med ungene: Ellen og Jens. En dag kom ungene borte for henne. Hun lette og lette. Naboer kom til for å hjelpe å lete. Da det gikk mot kvelden, kom de to ungene i lag med en tømmerhogger. Han hadde påtruffet ungene langt utpå Holfjellet. Da han fikk vite hvor de hørte hjemme, lurte han selvsagt på hvor de hadde tenkt seg. Jo da, de «sku 'te Røros åt 'om far».

Tørking av bark (foto: Uffe Johansson, Linköping)

Forbord

Det heter seg at en 17 år gammel islending som het Gisle Illungson kom til Forbord på Skatval i år 1096 og fikk losji hos den høyt aktede Håkon. Denne Gisle hadde kommet til Norge for å hevne drapet på far sin. Utpå sommeren reiste Gisle videre til Nidaros og må trolig ha sporet opp en Gjarvald, som var hirdmann hos Magnus Berrføtt, og som trolig hadde drept far til Gisle. Gjarvald var visstnok også islending. Tradisjonsfortellingen tilsier at Gisle klarte «å sette øksa i aksla» på Gjarvald, som overlevde. Gisle ble dømt til døden, men Gjarvald ba for livet hans. Det gikk så til at Gisle fikk overta hirdmannsrommet etter Gjarvald, - og ble selv en høyt aktet mann.

Gikk seg bort

Så skal vi til familien på Gråbrekktangen under Tronset i Meråker. I 1851 holder husbonde Peder Hanssen Gråbrekktangen og hans hustru Kirsti Olsdtr Sagen på med noe arbeid i nærheten av deres setervoll. Med seg har de trolig noen av barna. I alle fall var deres 5 ½-

årlige sønn Hans med. Dette var helt vanlig, og ungene klarte seg normalt sett svært så godt for seg selv, da de kjente terrenget og omgivelsene rundt setervollen. Men denne gangen ble lille Hans borte. Uten at omstendigheter eller årsak er gjengitt, ble det notert i Meråker kirkebok den høsten at Hans ikke hadde blitt funnet tross gjentagende søk. Senere fortalte Carl Løvlimo at de sommeren året etterpå fant guttens lue og en del beinrester spredt omkring. Vi kjenner dessverre til flere lignende tilfeller. Det har vært mange - og dessverre: det kommer flere. Peder Hanssen Gråbekktangen og Kirsti Olsdat Sagen som mistet sin sønn Hans, er samtidig tippoldeforeldre til lokalhistoriker i Meråker, Alf Olsen, f. 1942.

Gjennom alle tider og generasjoner har små barn gått seg bort og omkommet

Leiermål og sjalusi

Erik Olsen Brende (1654-1772) er i 1713 bruker på gård nr. 25, Risvold, i Meråker. I 1725 gifter han seg med Marit Gudmundsdtr., søster av forrige eier. Før det hadde Erik begått leiermål med Margrethe Eliasdtr. Dette skulle ha vært «*hennes 3de Forseelse*», og hun hadde forrige vinter blitt straffet med Halsjern av Tinget som ble holdt i Meråker, trolig fordi hun heller ikke eide noe og kunne «kjøpe seg fri». Men Erik «allernaadigst» gikk fri, han hadde vært Kundskapsmand i krigens tjeneste og kunne igjen komme i Kongelig tjeneste. Kjønnets drifter var nok sterke i familien. Erik Olsen Brende hadde en sønn, John Eriksen Risvold (1731-1783). Pinseaften 1762 hadde han slått Jonas Henriksen Fossen med en staur. Trolig var årsaken at denne Fossen hadde vært sammen med ei jente som nok John mente var hans. Altså et lite sjalusidrama. Slaget kostet John seks riksdalere, idømt ved «*hjemmetingsdom*» fremkommet i en Justisprotokoll. Om slaget også kostet ham kjæreste sier ikke historien noe om.

Sparket i hjel

Så beveger vi oss til Lilletrø, bruk nr. 13 under Nunstad i Meråker. Her vokste Olav Martin Lilletrø opp. Han ble født 7. juni 1879, som sønn av Ingeborg Larsdtr Fossmo og Thomas Olsen Langsvehaug. Olav Martin utvandret til Amerika i 1904, men kom tilbake noen år senere, og bodde da i Kristiania (Oslo). Utpå sommeren 1916 er han klar til å dra hjem til Meråker på ferie, for deretter å begynne i ny jobb i Trondheim. Planen var altså å dra nordover med ankomst lørdag eller søndag. Han hadde faktisk allerede sendt nordover en del eiendeler. Olav Martin Lilletrø var hovslagersvend i Kristiania, et yrke han med flid hadde praktisert også i USA. Om det var den dagen han skulle dra nordover eller senere, er uklart. Uansett døde han den 27. juni, etter at han ble sparket i brystet av en folkevond hest. Sparket fra hesten var så kraftig at Olav Martin døde kort tid etterpå.

Gravlagt utenfor kirkegården

Under Berg, gr. 147 i Lånke, var det flere bruk og husmannsplasser. En av plassene ble kalt for Tranget. Her bodde Anders Nilssen Stamnesås fra Selbu, f. 1820 og Anne Larsdtr, f. 1811. Dette var nok et originalt par, skal en dømme etter at de gikk under kallenavn som henholdsvis «Gale-Anders» og «Ramp-Anne». De giftet seg 16. november 1855, men hadde nok gjort fra seg bryllupsnatten tidligere. De fikk nemlig fem barn mellom 1842 og 1854. Om Anders står følgende i Stjørdalsboka: «*Var svært glad i det sterke, og julekvelden 1857 datt han ut i Sortesbekken og drukna. Vart gravlagt utanfor kyrkjegarden*». Sistnevnte skulle tyde på at det ble betraktet som selvmord.

Ryktespreder

Så drar vi videre til Øystre Hegre (gr.nr. 82) i Hegra. Haftor Håkonson Hegre (1661-1719) var gift med Mali (1634 (?) -1717). Hun ble i 1696 stevnet av Hans Berg for å ha voldt hans sønns død. Han het Nils Hansen Berg. Ole Hegre hadde vitnet å ha hørt av en gammel kone at Mali Hegre hadde slått gutten med ei vedski, og at gutten hadde ropt: «*Nu slog du mig et stygt slag*». Dagen etterpå fant de gutten død i marka. Haftor Hegre benektet at kona Mali hadde slått gutten og holdt derfor Ole Hegre for å være en løgner. Mali Hegre ble frikjent. Mens Ole Hegre ble dømt til å betale 3 mark Sølv for å ha spredt rykte.

Monafallet

Under Reppe, gr. nr. 160 i Lånke, møter vi en Paul Kroen som har fortalt om det dramatiske Monafallet i 1807. Paul Kroen var rådsdrenge hos proprietær Hornemann. Han fortalte at under det første raset hadde Mali og Peder Kroen stått på Geitryggen da rester av gård og grunn kom sigende nedover gjennom leirmassene. Oppe på taket av ei stue som drev forbi, satt Karen og John Lillemobroen, med sine to barn. Da leirmassene med huset passerte Mali og Peder, sa John fra der han satt på taket: «*Du ha hjelpta meg mange ganger, du Per, men no når du meg ikkje*». De to barna ble aldri funnet. John og Karen ble funnet tre uker etter ulykken og ble gravlagt ved Lånke kirke. (Se om Monafallet i *Stjørdalens krønike*, bind 2 - side 110).

